Milosevits Péter írói műhelyében jártunk…

Az MTVA hetente jelentkező Srpski ekran című szerb nemzetiségi magazinjának felelős szerkesztője, ***Snežana Milivojević*** *segítségével bepillanthattunk* ***Milosevits Péter*** *író, költő, műfordító alkotói műhelyébe. Az író* ***Tinja Kalaz*** *című szerb regénye* ***Kaláz parazsa*** *címmel a Szentendrei Könyvklub gondozásában nemrégiben magyar nyelven is megjelent. Milosevits Péter tevékenységét a Barátság olvasói már első lapszámunk megjelenése, tehát 1994 óta nyomon követhetik, ismerik. Legutóbb a 2020. december 15-i számunkban olvashattak tőle írást. Az akkor közölt „Lerjano, perjano" éppen a még kiadás alatt álló Kaláz parazsának egy részlete volt. A televíziós szerkesztő és a szerző erről a könyvről beszélgetett.*

– Mi késztette arra, hogy a 2013-ban megjelent szerb regényét átültesse magyarra?

– Ez a könyv annak az alkotómunkának a része, melynek során korábban elkészítettem a *London*, *Pomáz* és a *Mi že Sentandrejci*, vagyis *Az utolsó szentendrei szerb* című regényeim magyar változatát. Különféle szándékok késztettek erre, kezdve az olyan banális céltól, hogy könyveimet a szerbül nem tudó barátaim is elolvashassák. Másrészt van ebben alkotói indíttatás is, vagy fellengzősebben fogalmazva: küldetéstudat. Mindhárom szóban forgó regényem azon a környéken játszódik ugyanis, ahonnan származom, s úgy éreztem, hogy a két korábbi könyv után az a legkevesebb, hogy a szülőfalumról szóló regényemet is hozzáférhetővé tegyem magyarul. Harmadik indítékom a nyelvi kihívás volt, a kétnyelvű író vágya, hogy mindkét nyelven alkotni próbáljon.

– Mennyire maradt hű a magyar változat az eredetihez? Fordítás, átdolgozás vagy teljesen új mű született-e?

– Nem egészen új. Alapjában véve ez ugyanaz a regény. Egyes részei hű fordítások. Ha valaki részletesen összehasonlítaná a két szöveget, teljesen egyező részeket is találna, mintha igazi fordítás volna, külső fordító tollából, akinek nincs módja tartalmilag és szerkezetileg eltérni az eredetitől. Én ezzel szemben a saját szövegemmel dolgozom, ezért a magyarban helyenként szabadon eltértem a szerb változattól. Az autonóm kétnyelvűségnek egyébként nagyon régi hagyománya van ezen a tájon, például a romantika korából *Vitkovics* Mihály kétnyelvű költészete, más műfajban pedig *Vujicsics* Tihamér munkássága, amely ugyanúgy része a magyar zenetörténetnek, mint a szerbnek. Ez a kettősség tehát nem szokatlan, e tekintetben nem találtam ki semmi újat.

– Tekintve, hogy saját regényeit dolgozza át, érdekes lenne hallani, milyen alkotói folyamatról van szó, amikor bizonyos helyzeteket a szerb nyelvből magyarra ültet át.

– Nem könnyű ezt megfogalmazni. Utólag talán csak okoskodni lehet, mert írás közben az ember sok mindent öntudatlanul, ösztönösen tesz. Azt mondanám, és ezt tekintem utólagos okoskodásnak, hogy úgy állok a munkához, mintha új művet kezdenék írni, s a korábbi változatot csak a szokásosnál részletesebb alkotói tervként kezelem. Ezt a fordítás és az eredeti írás sajátos keverékének nevezném, azzal, hogy bennem az eredeti mű írásának tudata és szándéka dominál. Nem érdekel, mennyire tartottam magam a szerbhez. Az a fontos, hogy az új mű magyar könyvként jó legyen.

Bajtai László felvétele

– Tehát vannak benne teljesen új részek?

– Igen, vannak újdonságok. Például beláttam, hogy a magyarban nem maradhat előtérben az, ami a szerb változatban kiemelt helyen áll. Arról a kapcsolatról van szó, ami a regényben a dél-szerbiai Vranje és Budakalász között jön létre egy színdarab révén. Borislav *Stanković* színműve, a *Koštana*, Szerbiában iskolai tananyag talán már az általánosban, de a gimnáziumban mindenképpen. A magyar olvasónak nincsenek ilyen előismeretei, ezért ezt a regényszálat háttérbe szorítottam, s a Budakalászról szóló történetből indultam ki. Abba szőttem bele, hogy a kalázi amatőr színjátszók Stanković színdarabjával foglalkoznak. Ekkor kicsit el kellett magyaráznom, mi is az a Vranje és ki az a Koštana nevű énekesnő. Tehát ez szerkezeti eltérést jelentett a szerb változattól.

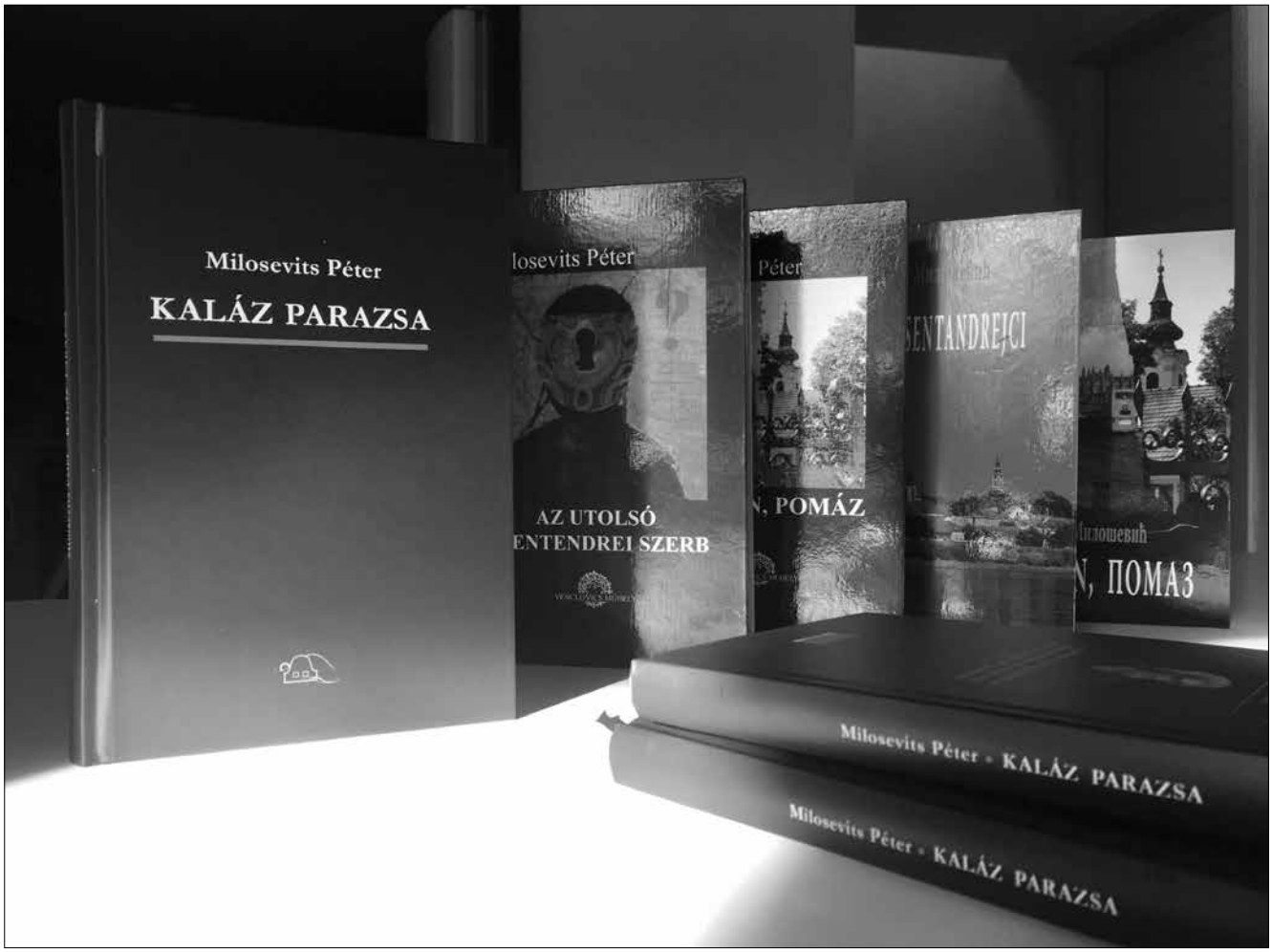

A *Kaláz parazsá*ban a történetek látszólag laza halmazát a téma és a feldolgozás módja helyi (sőt helyismereti) jellegűvé teszi, de végül is igazi regény kerekedik ki belőlük – bár nem a szó klasszikus értelmében. A cselekmény fordulatos, az elbeszélés mulatságos, a végeredmény pedig szórakoztató és egyben felemelő – ahogy azt olvasói megszokhatták a szerző korábbi műveinél (*Az utolsó szentendrei szerb*; *London, Pomáz*).

(Részlet a Szentendrei Könyvklub által közzétett ismertetőből.)

– Mit nyer, és mit veszít a regény, amikor a szerb változat egyik fő motívuma a magyarban háttérbe kerül?

– Valószínűleg veszít valamit, de létrejön egy másik, független szerkezet, amelyben az a mozzanat nem annyira hangsúlyos. Viszont mivel a szerb változat írása és megjelenése óta sok év telt el, a magyarba olyasmi is bekerült, ami annak idején még nem is létezett. Például új regényalakok lépnek színre. A szerb nyelvű könyvben csak szerbek szerepelnek, míg a mostani változatban kalázi magyarok is megjelennek, akik számomra valami miatt fontosak, és a történet bizonyos pontján lényegessé váltak. Mert mindkét változatban szerepelnek valós személyek, akik valaha Budakalászon éltek, vagy most élnek ott.

– Milyen jellegű felelősség terheli a szerzőt, amikor a regényben fiktív szerepbe helyezi őket?

– Ahogy a tudományos zsargonban mondják, a regényben minden egynemű közegbe kerül át. A regényben minden fikció. *Crnjanski* például *A hyperboreusoknál* című regénye elején kijelenti, hogy a könyv valamennyi szereplője élt a valóságban, de a könyvben valamennyien irodalmi kreációk lettek, akiknek nincs közük egyetlen valóságos személyhez sem.

A regény tehát kitaláció, ugyanarra a szintre kerül benne a valóság és a képzelet. Az író számára ez olyan kiindulási alap, amely bátorítást nyújt. Ez persze kissé elvontan hangzik. Az már viszont konkrétabb dolog, hogy egyetlen valós személyről sem írtam olyasmit, amiről nem tudom biztosan, hogy tényleg megtörtént. Nem félek ettől, és lelkiismeret-furdalásom sincs ebben a tekintetben.

– Mit nyer a kétnyelvű olvasó, ha a regény szerb és magyar változatát is elolvassa?

– Én csak reményemet fejezhetem ki, hogy egyik változatot sem érzi fordításnak a másik nyelvből. Szerintem ez a legfontosabb. Ebben azért merek bízni, mert a szöveget valóban nem fordítottam, hanem újat írtam, még akkor is, ha helyenként teljesen egybecseng a kettő. De ilyen esetekben sem mondatonként végeztem a fordítást, hanem bizonyos egységeket vagy egy-egy epizódot írtam meg a másik nyelven. Aztán, ha úgy találtam, hogy a korábbi megoldás jobb volt, akkor hozzáigazítottam, de egyik is, másik is, úgy mondanám, elsődleges írás, és nem fordítás.